

CIQu. –Vol.XXV, 1931. –№ 1. –Р.1-4.

3. Whibley L. Greek Oligarchies, Their Character and Organisation. –London, 1896. –562 p.

4. Munro J.A.R. The Constitution of Drakontides // CIQu. –Vol. XXXII, 1938, Н.3-4. –Р.152-166.

5. Хаммонд Н. История Древней Греции. –М.: Центрполиграф, 2003. –703 с.

6. Hignett C.A. History of the Athenian Constitution to the End of the Fifth Century B.C. –Oxford, 1962. –644 p.

7. Бузескул В.П. История афинской демократии. –СПб., 1909. –586 с.

8. Владимирский М.Ю. Афинская олигархия: Монография. –СПб.: Изд-во СПбГУ, 2001. –312 с.

9. Корзун М.С. Социально-политическая борьба в Афинах в 444-425 гг. до н.э. –Мн.: Изд-во БГУ, 1975. –124 с.

10. Фролов Э.Д. Греческие тираны. –Л.: ЛГУ, 1972. –112 с.

11. Кучма В.В. Государство и право древнего мира: Курс лекций. –Волгоград: Офсет, 1998. –240 с.

12. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: Учебник. –М.: НОРМА, 2004. –752 с.

13. Латышев В.В. Очерк греческих древностей. –СПб., 1897. –336 с.

14. Коток В.О. Загальна теорія держави права: Навч. пос. –К.: Атіка, 2005. –592 с.

15. Глиняний В.П. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. –К.: Істина, 2005. –768 с.

16. Всеобщая история государства и права: Учебник /Под ред. К.И. Батыра. –М.: НОРМА, 1995. –586 с.

17. Строгеецкий В.М. Полис и империя в классической Греции. –Н.Новгород: Розэти, 1991. –224 с.

Надійшла до редколегії 16.05.2006

СЕРЕГИНА С.Г. СУЩНОСТНЫЕ ПРИЗНАКИ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ ФОРМЫ ПРАВЛЕНИЯ НА ПРИМЕРЕ ДРЕВНЕГРЕЧЕСКИХ ГОСУДАРСТВ

В государственно-правовом аспекте проанализирована форма правления древнегреческих государств. Сделан вывод, что первичными признаками республиканской формы правления являются: верховенство власти политической общины; выборность, срочность, подконтрольность, подотчетность и ответственность всех магистратур, коллегиальность и публичность государственно управления.

SEREGINA S.G. INTRINSIC ATTRIBUTES OF THE REPUBLICAN FORM FOR BOARD IN EXAMPLE OF THE ANCIENT GREEK STATES

In state-legal aspect the form of government of the ancient Greek states is analyzed. The conclusion is made, that initial attributes of the republican form of government are: the rule of a political community's authority; electivity, promptness, controlled, accountability and responsibility of all magistracies, collegial and publicity of state managements.

П.В. ЦИМБАЛ

канд. юрид. наук, доц.

Національний університет державної податкової служби України

УДК (477)331.212.2“1941/1945”

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

Робиться правовий аналіз податкової політики України в період 1941-1945 років; розглядаються як існуючі, так і нововведені податки, викликані військовими подіями.

З початком Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років витрати бюджету Радянського Союзу небачено різко зросли, економіка країни була відразу переорієнтована на воєнні потреби. Внаслідок тимчасової втрати ряду найважливіших промислових районів скоротилась або повністю призупинилась господарська діяльність на величезних територіях, що відобразилось на структурі державних доходів. Тому метою статті є висвітлення ролі загальнодержавних та місцевих податків в структурі державних доходів в період Великої Вітчизняної війни, а її новизною - уза-

гальнення наукових джерел стосовно оподаткування в воєнні роки і аналіз податкової політики України того часу.

Зазначимо, що поповнення від податку від обігу зменшилось з 105,9 млрд. руб. в 1940 році до 66,4 млрд. руб. в 1942 році; відрахувань з прибутку - з 21,7 млрд. руб. до 15,3 млрд. руб. в 1942 році [1, с.89; 2, с.253]. Це змушувало уряд вводити нові податки, переглядати і змінювати існуючі. Якщо до війни податки з населення, що поступали в бюджет складали 5 %, то в воєнні роки вони виростили до 13 % [3, с.518]. Ріст податкових прибутків на початку війни

був забезпечений за рахунок введеної в 1941 році 100 % надбавки до сільськогосподарського і прибуткового податків, яка була відмінена лише в 1942 році в зв'язку з введенням воєнного податку. Воєнний податок стягувався на підставі Указу Президії Верховної Ради СРСР "Про воєнний податок" від 29.12.1941 року. Починаючи з 01.01.1942 року цим податком обкладалися громадяни, що досягли віку 18-ти років, за виключенням військовослужбовців і членів їх сімей, які отримали державну допомогу, інвалідів I-II груп, пенсіонерів, чоловіків старших 60 років і жінок старших 55 років [3, с.539; 4, с.251; 5, с.405; 6, с.310].

Ставки диференціювалися залежно від категорії та обсягів доходів платників: робітники і службовці оподатковувалися за ступінчастими ставками; колгоспники вносили платіж за твердою ставкою від 15 до 60 рублів на члена сім'ї за рік; з інших громадян проводилося справляння у подвійному розмірі ставок, передбачених для робітників та службовців. Для громадян, що за віком мали бути призвані до збройних сил чи мобілізовані, однак звільнених від призову чи мобілізації, застосовувалися підвищені на 50 % ставки [7, с.152].

Воєнний податок стягувався до 01.01.1946 року, після чого був відмінений. В основу побудови воєнного податку був покладений принцип подушного обкладення, що дозволило збільшити контингент платників за рахунок осіб, які раніше не були платниками податків. За період 1942-1945 рр. поповнення в бюджет від воєнного податку перевищувало 7,2 млрд. руб., що відіграло важливу роль в фінансуванні військових розходів [1, с.88; 8, с.207]. Нарахування податку проводили податкові агенти під контролем податкових інспекторів. Результати нарахування воєнного податку і надання пільг перевірялись старшим податковим інспектором і затверджувалися районним (міським) фінансовим відділом [3, с.550-551].

В період Великої Вітчизняної війни продовжувала діяти система обов'язкових платежів від прибутку державних підприємств, яка була встановлена в довоєнний період. Додаткові потреби бюджету забезпечувалися нововведеними податками і зборами, такими як податок на неодружених, одиноких і малосімейних громадян, воєнний податок, збір з власників худоби, збір за реєстрацію мисливсько-промислових собак тощо.

21.11.1941 року Указом Президії Верховної Ради СРСР був прийнятий Закон "Про податок з холостяків, одиноких і бездітних громадян СРСР". Цей податок стягувався як в міській, так і в сільській місцевостях. Платниками цього податку виступали неодружені (або одружені та бездітні) чоловіки віком від 20 до 50 років, а також одружені жінки, що не мали дітей, віком від 20 до 45 років. Він був встановлений з метою залучення коштів на утримання і виховання дітей в дитячих закладах, батьки яких загинули під час війни, надання допомоги одиноким матерям і багатодітним сім'ям. З 1944 року податок стали також сплачувати малосімейні громадяни, які мали одну чи дві дитини. Не дивлячись на те, що цей податок вводився тимчасово, він проіснував тривалий час і був відмінений лише в 1989 році.

Пізніше, у післявоєнний період, дані вікові рамки було змінено і платниками ставали громадяни відповідних категорій починаючи з 23 років. Ставки податку застосовувалися залежно від обсягів заробітної плати. Максимальна ставка була визначена на рівні 6 % [3, с.535; 7, с.152]. Від сплати цього податку звільнялися Герої Радянського Союзу, нагороджені орденом Слави трьох ступенів особи, військовослужбовці строкової і позастрокової служби та їх дружини, громадяни, діти яких загинули чи пропали

безвісти на фронті, інваліди I-II груп, учні середніх та вищих навчальних закладів – чоловіки віком до 25 років і жінки до 23 років, а також особи будь-якої статі, якщо було доведено, що їм за станом здоров'я протипоказано дітонародження [4, с.250; 5, с.405].

Місцеві податки і збори були складовою частиною єдиної податкової системи Радянської держави. Система місцевих податків і зборів була затверджена Указом Президії Верховної Ради СРСР "Про місцеві податки і збори" від 10.04.1942 року [3, с.571; 5, с.405-406]. Ним встановлювалися п'ять основних видів податків і зборів, до яких належали: податок з будівель, яким обкладалися житлові будинки, фактично заводські будівлі, склади, торгові приміщення, театри і інші будівлі, які належали фізичним і юридичним особам. Цей вид податку стягувався від 0,5 % до 1 % вартості будівлі [3, с.573]; земельна рента стягувалась за забудовані і незабудовані землі, які були надані підприємствам, закладам, організаціям і окремим громадянам в безстрокове користування і за договорами про право на забудову. Для стягнення земельної ренти всі поселення ділились на 6 класів, в залежності від адміністративного значення поселень, чисельності населення, розвитку торгівлі і промисловості та інших економічних умов. Ставки земельної ренти за класами поселень за один квадратний метр встановлювалися в таких розмірах: I класу - 18 коп., II - 16 коп., III - 12 коп., IV - 9 коп., V - 6 коп., VI класу - 4 коп. [3, с.576]; збір з власників транспортних засобів проводився з тих, хто мав в містах, робочих, дачних і курортних поселеннях - автомобілі, мотоцикли, велосипеди, яхти, човни, ялики, паромі, виїзних і робочих коней та інших тварин, яких використовували для звозу [3, с.578]; збір з власників худоби стягувався з тих громадян, які мали продуктивних тварин - корів, нетелів старших 2-х річного віку та робочу худобу (крім коней), до яких відносили биків, волів, оленів, верблюдів, мулів, буйволів і ослів. Ставки диференціювалися за видами худоби. Податок призначався для місцевих бюджетів. Він був відмінений лише в 1964 році у зв'язку з забороненою утримання худоби в містах [3, с.579; 7, с.152]; разовий збір на колгоспних ринках за продаж продукції сільського господарства, власного виробництва та власних речей, який стягувався з колгоспів і фізичних осіб. Разовий збір стягувався за кожний день торгівлі в розмірі від 1 до 10 руб. [2, с.50]. Крім того, були встановлені тверді ставки та строки стягнення податків. При наявності неодноразових випадків несплати податку або зборів, недоїмники несли кримінальну відповідальність [5, с.405-406].

Для збільшення доходів місцевих бюджетів як обов'язкові платежі були введені податок з будівель, земельна рента, разовий збір на колгоспних ринках. Місцевим Радам на своїй території в містах дозволялось вводити збір з власників худоби.

Лише в 1942 році надходження окремих видів податків склали понад 1268,7 млн. руб. Зокрема, податок з будівель, складів - 591 млн. руб., від земельної ренти - 384,6 млн. руб., збір з власників транспортних засобів - 9,5 млн. руб., збір з власників худоби - 9,0 млн. руб., разовий збір з колгоспних ринків - 274,6 млн. руб. [3, с.572].

10.09.1942 року Указом Президії ВР СРСР був встановлений податок з видовищ, що стягувався з державних, кооперативних, громадських підприємств та організацій, а також з окремих осіб, які організували платні лекції, диспути, доповіді, виставки, музеї, театральні виставки, спектаклі, концерти, циркові та естрадні виступи, громадські гуляння, спортивні змагання, вечори танців, скачки,

звіринці та інші культурно-художні заходи. Від податку звільнялися видовища, які відбувалися в військових частинах, клубах Червоної Армії, Військово-Морського Флоту, платні лекції і доповіді з марксистко-ленінського виховання оборонного та політико-освітнього характеру, різні видовища для осіб, які не досягли 16-річного віку [5, с.405].

В період війни було проведено реформування системи прибуткового оподаткування населення. 30.04.1943 року Указом Президії Верховної Ради СРСР був прийнятий закон "Про прибутковий податок з населення", яким обкладалися робітники, службовці, літератори, працівники мистецтва, власники будівель, громадяни, що мали сільське господарство в міських поселеннях, кустарі, ремісники та інші громадяни, які мали самостійні джерела прибутку на території СРСР [3, с.525].

Від сплати податку звільнялися:

а) робітники і службовці, які отримували зарплату не більше 150 руб. в місяць;

б) військовослужбовці і військовозобов'язані, які знаходились на грошових утриманнях в військових частинах, установах і військово-навчальних закладах Народного комісаріату оборони, Народного комісаріату Військово-Морського Флоту, а також в прикордонних і внутрішніх військах НКВС тощо;

в) Герої Радянського Союзу, Герої Соціалістичної Праці, громадяни, нагороджені орденами СРСР або почесною революційною зброєю, по отриманій заробітній платі;

г) лауреати Сталінських премій по цих преміях;

д) громадяни, які отримали винагороду за свої винаходи, на які були видані авторські свідоцтва чи за технічні вдосконалення в розмірі не більше 10 000 руб. за кожний винахід чи вдосконалення по цій винагороді;

е) старателі золотой і платинової промисловості, старателі підприємств з видобутку і переробки рідкісних металів і олова – за заробіток на старательних роботах і по доходу від сільського господарства в міських поселеннях;

ж) працівники, зайняті пошуком, розвідкою і добуванням алмазів, - по заробітку, отриманому за цю роботу;

з) студенти, які отримують стипендію не більшу 210 руб. в місяць, - по цій стипендії;

и) некооперовані кустарі та ремісники, власники будівель і інші громадяни, прибуток яких не перевищував 600 руб. в рік;

к) пенсіонери – по отриманій ними пенсії [3, с.527-528].

Поряд з існуючими податками були введені нові, які передбачали стягнення податків з одиноких та бездітних, з власників продуктивної робочої худоби, стягнення разового збору на колгоспних ринках при продажі продуктів чи товарів, справлявся разовий збір від 5 до 55 % від валового збору проданих білетів на видовища і вистави. Населення брало активну участь у спорудженні оборонних об'єктів, створенні грошового і продовольчого фонду оборони, догляді за пораненими, шефстві над військовими

частинами, створенні за особисті збереження танкових колон, артилерійських полків, авіаційних ескадрилій тощо [9, с.49-50; 10, с.432-444].

На окупованій території німецькі загарбники в лютому 1942 року застосовували так званий "Аграрний закон", за яким вся земля і засоби виробництва оголошувалися власністю Рейху. Було запроваджено понад 25 видів грошових податків, серед яких податок з обігу, податок зі спадщини. Крім того, було введено безліч місцевих податків – на будівництво, транспортні засоби, промисли, худобу, собак, кішок, димарі тощо [11, с.134; 12, с.111]. Після завершення Великої Вітчизняної війни разом з відміною воєнного податку, у 1946 році були надані податкові пільги населенню, яке перебувало у фашистській окупації і проведені деякі зміни в податковій політиці.

Таким чином, збільшення податків з населення у роки війни призвело до переобтяження доходів громадян платежами на користь держави. Особливо це стосувалося селян, грошові доходи яких і так були вкрай низькими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Налоги и налогообложение /Под ред. М.В. Романовского, О.В. Врублевской. –СПб.: Питер, 2001. –544 с.
2. Плотинов К.Н. Очерки истории бюджета Советского государства. –М.: Госфиниздат, 1954. –556 с.
3. Кучерявенко Н.П. Курс налогового права: У 6-ти т. - Т.1. Генезис налогового регулирования: У 2-х ч. –Ч.2. – Харьков: «Легас», 2002. –791 с.
4. Толкушкин А.В. История налогов в России. –М.: Юристъ, 2001. –432 с.
5. Чайковский А.С., Батрименко В.І., Зайцев Л.О., Копиленко О.Л. та ін. Історія держави і права України /За ред. А.С. Чайковського. –К.: Юрінком Інтер, 2003. –512 с.
6. Финансово-кредитный словарь: В 3-х т. -Т.1 /Гл. ред. В.Ф. Гарбузов. -М.: Финансы и статистика, 1984. -511 с.
7. Ярошенко Ф.О., Мельник П.В., Андрущенко В.Л., Мельник В.М. Історія оподаткування: Навчальний посібник. –Ірпінь: Нац. академія ДПС України, 2004. -242 с.
8. Марьяхин Г.Л. Очерки истории налогов с населения в СССР. -М.: Финансы, 1964. -252 с.
9. Кучерявенко Н.П. Налоговое право: Учебник. – Харьков: Консум, 1997. –432 с.
10. Великая Отечественная война Советского Союза 1941-1945: Краткая история. –М.: Воениздат. 1965. – С.432-444.
11. Нечай Н.В. Нариси з історії оподаткування. –К.: Вісник податкової служби України, 2002. –144 с.
12. Ярошенко Ф.О., Павленко В.Л. Історія податків та оподаткування в Україні: Навчальний посібник. –Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. –240 с.

Надійшла до редколегії 28.04.2006

ЦЫМБАЛ П.В. ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ В ПЕРИОД ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ

Проводится правовой анализ налоговой политики Украины за период 1941-1945 годы; рассматриваются как существующие, так и вновь введенные налоги, вызванные военными действиями.

TSYMBAL P.V. LEGAL ANALYSIS OF TAX POLICY OF UKRAINE OF THE PERIOD OF GREAT PATRIOTIC WAR

The legal analysis of tax policy of Ukraine for the period of 1941-1945 years will be carried out. It is examined as the existent so new taxes caused by soldiery events.